

BALTIJAS VALSTU UN UKRAINAS KULTŪRAS DEKOLONIĀLĀ MANTOJUMA PERSPEKTĪVA

Starptautiska konference

BALTIJAS VALSTU UN UKRAINAS KULTŪRAS MANTOJUMA DEKOLONIĀLĀ PERSPEKTĪVA

Atbalsta

Mākslas muzejs RĪGAS BIRŽA
2025. gada 5. septembris

PROGRAMMA

10.00–10.30 Reģistrācija

10.30–10.40 **Daiga Upeniece**, Mākslas muzeja RĪGAS BIRŽA vadītāja

Konferences atklāšanas uzruna

10.40–11.15 **Tanels Randers** (*Tanel Rander*), mākslinieks, kurators, rakstnieks, Igaunija

Ieskats dekolonialitātē un subjektivitātē

Referāts atspoguļo Tanela Randera agrāko pieeju dekolonizācijas jautājumiem un to, kā tā ir mainījusies pēdējā desmitgadē. Randers veido savu mākslinieciskās darbības hronoloģiju un sniedz ieskatu dažās tās daļās. Viņš to sauc par atbrīvošanās procesu ar mērķi panākt risinājumu. Iesaistīšanās dekolonizācijas procesā izriet tieši no šī mērķa, kuru mākslinieks cenšas sasniegt, stimulējot personīgo motivāciju.

Tanela Randera mākslinieciskās intereses ir saistītas ar subjektivitāti, un viņa pieeja bieži vien ir gan teorētiska, gan arī empīriska un performatīva. Kopš 2011. gada viņa darbi galvenokārt vērsti uz Austrumeiropas identitātes meklējumiem un dekolonizācijas iespējām, bet pēdējos gados viņu visvairāk interesē psihoanalītiskā pieeja subjektivitātes kategorijai. Pašlaik viņš studē ekspresīvās mākslas terapiju Ļubļanā.

11.15–11.50 **Gražina Belousova** (*Gražina Bielousova*), pētniece, docente, Vītauta Dižā universitāte Kauņā, Viļņas Universitātes Starptautisko attiecību un politikas zinātņu institūts, Lietuva

Aicinot uz dekolonizāciju: dialogs starp studentiem, pasniedzējiem un muzejiem

Referātā uzsvērts, ka muzeju dekolonizācija nav vienīgi kuratoru un muzeju darbinieku atbildība. Dekolonizāciju var saprast arī kā decentralizētu procesu, ko veido daudzi dalībnieki, tostarp aktīvisti, kopienas, pasniedzēji un studenti. Koncentrējoties uz universitāšu pasniedzēju un sociālo zinātņu studentu lomu, Gražina Belousova pēta, kā universitātes un muzeji var atvērties viens otram, radot iespējas kritiski pievērsties koloniālā mantojuma jautājumiem. Balstoties uz pedagoģisko pieredzi ar bakalaura studentiem Londonā un Kauņā, referātā aplūkots, kā pat konservatīvi muzeji var tikt iesaistīti plašākos dekolonizācijas centienos, kalpojot kā vietas, kurās satiekas māksla, vēsture un dzīves pieredze.

Ph. D. Gražina Belousova (Džūka Universitāte, ASV) ir Austrumeiropas rasu, reliģijas un dzimumu pētniece, kuras darbs balstās uz dekolonizācijas un feminisma teoriju. Pašlaik viņa strādā pie savas pirmās grāmatas “Kas atlicis no feminisma Austrumeiropā” (*What’s Left of Feminism in East Europe*, Bloomsbury Academic, 2027). Belousova ir socioloģijas docente Vītauta Dižā universitātē (Kauņa) un socioloģijas docētāja Viļņas Universitātes Starptautisko attiecību un politikas zinātņu institūtā (Viļņa).

11.50–12.25 **Mārtiņš Mintaurs**, pētnieks, docents, Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultāte

Arhitektūras mantojums Latvijas PSR (1950.–1980. gadi) padomju koloniālisma kontekstā

Arhitektūras mantojuma aizsardzību Latvijā 20. gadsimtā ir ietekmējis koloniālās situācijas konteksts. Gadsimta pirmajā pusē latviešu nacionālā historiogrāfija sekoja Baltijas vācu mākslas vēsturnieku tēzei par vietējās arhitektūras “koloniālo” izcelsmi un mēģināja konstruēt “nacionālā stila” pazīmes arhitektūrā. Padomju okupācijas laikā pēc Otrā pasaules kara situācija būtiski mainījās un Latvijas arhitektūras mantojuma saikni ar Eiropu sabiedrība nolasīja kā apliecinājumu piederībai Rietumu pasaulei, tādēļ padomju režīma ideologi interesi par šī mantojuma saglabāšanu uztvēra kā potenciālu pretpadomju darbību, jo šāda mantojuma uztvere bija pretrunā Latvijas sovjetizācijas mērķiem. Referāts aplūko, kā šie apstākļi ietekmēja arhitektūras mantojuma saglabāšanu Latvijā.

Dr. hist. Mārtiņš Mintaurs ir Latvijas vēstures un kultūras mantojuma pētnieks. Viņa akadēmiskās specializācijas ietver arhitektūras mantojuma aizsardzību un vēstures filozofiju, savukārt nozīmīgākais ieguldījums ir publiskajā retorikā par vēsturi kā kritiskās izpratnes instrumentu. Mintaurs ir docents Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātē un Latvijas Nacionālās bibliotēkas Letonikas un Baltijas centra vadītāja vietnieks. Vairāku grāmatu un daudzu akadēmisko rakstu autors.

12.25–13.00 **Hanna Rudika** (*Ганна Рудик*), mākslas vēsturniece, kuratore, pedagoģe, direktora vietniece izglītības un komunikācijas darbā, Haņenko muzejs, Ukraina

Jaunākās Eiropas tendences ārpus Eiropas kultūras mantojuma interpretēšanā. Āfrikas mākslas izstādes piemērs

Referāts aplūko jaunākās Eiropas tendences ārpus Eiropas kultūras mantojuma interpretēšanā un iezīmē zināšanu (de)kolonialitāti Ukrainas kontekstā attiecībā uz Āfrikas kultūras mantojuma eksponēšanu. Lektore dalīsies ar savu pieredzi, veidojot izstādes *Africa Direct* koncepciju, kas tiks atklāta Haņenko muzejā 2025. gada oktobrī. Tā būs veltīta tradicionālo Āfrikas kultūru priekšmetu kolekcijai, ko muzejs pieņems kā dāvinājumu no privātajiem kolekcionāriem.

Ph. D. Hanna Rudika ir ukraiņu mākslas vēsturniece, kuratore un pedagoģe, Haņenko muzeja direktora vietniece izglītības un komunikācijas darbā. No 2022. līdz 2024. gadam Rudika strādājusi Berlīnē, pētot Eiropas muzeju dekolonizāciju attiecībā uz ārpus Eiropas mantojumu. Kopš 2024. gada septembra viņa ir atsākusi darbu Haņenko muzejā, koncentrējoties uz tā vēsturiskā naratīva dekoloniālo pārskatīšanu un izglītības un komunikācijas stratēģiju pārveidošanu, ar mērķi atbalstīt Krievijas kara agresijas skartos iedzīvotājus – muzeja apmeklētājus. Viņas pašreizējās interešu jomas ir kultūras dekolonizācija, ārpus Eiropas mantojuma muzeoloģija, traumu jutīgas muzeja komunikācijas veidošana.

13.00–14.00 Pusdienu pauze

14.00–14.35 **Anastasija Manuljaka** (*Анастасія Мануляк*), Vizuālās mākslas nodaļas vadītāja, Ukrainas institūts, Ukraina

Dekolonizējot muzeju naratīvus: fokuss uz Ukrainu

2024. gada ziemā tika publicēts jauns muzeju ceļvedis par dekolonizāciju, kurā īpaša uzmanība pievērsta Ukrainai. Šis projekts, kas veidots pēc Muzeju asociācijas (MA) ceļveža parauga, ir kopīgu pasākumu un dialogu rezultāts, kas sākās drīz pēc Krievijas pilna mēroga iebrukuma Ukrainā 2022. gada februārī. Ceļvedis pievēršas tam, kā ar kultūras mantojumu var manipulēt, pārrakstot vēstures naratīvus, lai leģitimētu okupāciju un izdzēstu marginalizēto kopienu identitāti. Dezinformācija un izkropļota vēsture bieži tiek izmantotas kā kontroles instrumenti – vai nu apspiežot kultūras atmiņu, iznīcinot mantojumu vai izdomājot it kā pamatojumu vēsturiskiem konfliktiem. Paziņojums par Ukrainas ceļveža tapšanu 2024. gada janvārī izraisīja vairākus aicinājumus izveidot papildus vēl dekoloniālos ceļvežus, īpaši valstīm vai reģioniem, kuros pašlaik ir krīze. Referāts dos iespēju dalīties atziņās no izstrādes procesa. Tas arī sniegs praktiskus norādījumus tiem, kas apsver līdzīgas iniciatīvas, reaģējot uz mūsdienu izaicinājumiem.

Anastasija Manuljaka ir Vizuālās mākslas nodaļas vadītāja Ukrainas institūtā, kur viņa pārstāv vizuālās mākslas nozari un vada vairākas programmas, tostarp starptautisko izstāžu atbalsta programmu *Visualise*. 2019. gadā viņa bija līdzkuratore Nacionālajai jaunās mākslas biennālei *Looks like I'm Entering Our Garden* Harkivā, Ukrainā. 2022. gadā – projektam *ArtsLink Assembly 2022: Greener Grass?* Veido pārrobežu sakarus starp ukraiņu kultūras kopienām (Varšava). Ļvivas Nacionālās mākslas akadēmijas pasniedzēja.

14.35–15.10 **Indre Urbelīte** (*Indrė Urbelytė*), mākslas vēsturniece, kuratore, Lietuvas Nacionālais muzejs

Šķetinot sovjetizācijas misiju: izaicinājumi, pētot un kūrējot padomju perioda Lietuvas mākslu

Referāts prezentē pašreizējo pētījumu par padomju mākslas darbiem kā kultūras kolonizācijas un “maigās varas” instrumentiem Lietuvā. Sākotnēji pētījums koncentrējās uz vēstures piespiedu pārinterpretāciju, jo īpaši Otrā pasaules kara (1939–1945) pārformulēšanu par “Lielo Tēvijas karu” (1941–1945), taču tagad tas izvērsies, lai skaidrotu plašākus oficiālās mākslas mehānismus okupācijas laikā. Referāta tēma saistīta ar “neērtā” mantojuma prezentēšanu, padomju perioda kolekciju ētisko dilemmu un to, cik svarīgi ir kritiski pārskatīt muzeju naratīvu, lai likvidētu postpadomju kultūras atmiņā saglabājušās koloniālisma struktūras.

Indre Urbelīte ir mākslas vēsturniece un kuratore no Viļņas. Viņas pētījumi ir vērsti uz pēckara lietuviešu mākslu, padomju ideoloģiskajiem naratīviem un diasporas mākslu. Kopš 2016. gada viņa strādā par kuratori Lietuvas Nacionālajā muzejā. 2023. gadā viņa pievienojās Lietuvas Kultūras pētniecības institūta Mākslas vēstures un vizuālās kultūras nodaļai kā jaunāka pētniece, 2024. gadā sāka doktorantūras studijas.

Urbelīte ir kurējusi izstādes galerijās un muzejos visā Lietuvā. Kā kuratore viņa sadarbojusies ar tādām institūcijām kā Pompidū centrs, *Fondation Vasarely*, Luvra, *B-Tour Berlin* un *Museu de la Història de València*.

15.10–15.45 **Kristīne Milere**, izstāžu kuratore, Latvijas Nacionālais mākslas muzejs / Mākslas muzejs RĪGAS BIRŽA

Dekoloniālās pieejas izmantošana Indijas mākslas ekspozīcijas veidošanā

2024. gada otrajā pusē Mākslas muzejā RĪGAS BIRŽA tika atvērta jauna Indijas mākslas pastāvīgā ekspozīcija. Ekspozīcijas tapšanas gaitā apzināta Latvijas Nacionālā mākslas muzeja krājumā esošās Indijas mākslas kolekcijas veidošanās vēsture, pārskatīta ar Indijas mākslu saistītā terminoloģija un sadarbībā ar Indijas pētniecības organizāciju “*Eka Archiving Services*” (Ņūdeli) veikta pilnīga kolekcijas kontekstualizācija. Ekspozīcija sniedz iespēju iepazīties ar priekšmetiem, respektējot to izcelsmes kultūras skatupunktu. Ekspozīcija veidota arī sadarbībā ar Latvijā dzīvojošo indiešu kopienu. Tas atspoguļojas gan priekšmetu izvēlē, gan videostāstos, kuros kopienas pārstāvji vēsta par savu kultūru, dalās atmiņās un meklē sasauci ar muzeja kolekcijas darbiem. Referāta autore pastāstīs par pētniecības projekta gaitu, par to, kas tika ņemts vērā ekspozīciju veidojot, kā arī sniegti piemēri priekšmetu naratīvu, valodas un terminoloģijas pārskatīšanai.

Kristīne Milere ir Mākslas muzeja RĪGAS BIRŽA izstāžu kuratore un pētniece. Milere pēta Latvijas Nacionālā mākslas muzeja Āzijas mākslas kolekciju, veido Āzijas un citu ārpus “Rietumu” sabiedrību kultūru mākslas izstādes un pasākumus. Viņa strādā pie zināšanu dekolonizācijas un citu kultūru reprezentācijas jautājumiem muzejos, lasa lekcijas Latvijas Kultūras akadēmijā un Ekonomikas un kultūras augstskolā, piedalās starptautiskās konferencēs un projektos Latvijā un ārpus tās. Viņa ir organizācijas *Asian Collection Network – Europe* valdes locekle un viceprezidente.

15.45–16.20 **Anna Mirjama Vaikla** (*Ann Mirjam Vaikla*), kuratore, scenogrāfe, Kumu mākslas muzejs, Igaunija

Virzoties uz dekoloniālu un taisnīgu nākotni

Referāts atspoguļo kuratora praksi, kas atrodas vides taisnīguma un dekolonizācijas diskursa krustpunktā. Annas Mirjamas Vaiklas profesionālajā darbībā atkārtoti izmantotās metodoloģijas ietver sadarbības veidus, kuru mērķis ir decentralizēt rīcībspēju, un fokusu uz (eko)somatisko kā zināšanu un pētījumu iemiesotāju.

Anna Mirjama Vaikla ir kuratore un scenogrāfe, kas dzīvo Tallinā un strādā gan Igaunijā, gan starptautiski. Viņas darbība balstās uz vides un sociālās taisnīguma, ne-tikai-cilvēku pasaules un dekolonizācijas pieeju krustpunktu. Viņa ir Kumu mākslas muzeja laikmetīgās mākslas kuratore. Vaiklas kuratoriālie projekti ietver 8. *Artishok* biennāli “Botāniskie liecinieki” Tallinas Botāniskajā dārzā (2022) un “Neatgriezeniskais punkts. Uzmanības saskaņošana” NART – Narvas mākslas rezidencē (2021). Viņa ir Hījumā salas KORDON mākslas rezidences līdzdibinātāja un kuratoru komandas locekle.